

De Nederlandse marihuana-sector

Een van de onbekendste sectoren van de Nederlandse economie betreft de produktie van marihuana. Niemand weet hoeveel marihuana er in ons land wordt geproduceerd. Duidelijk is echter wel dat in minder dan tien jaar tijd 'vanuit het niets' een commerciële produktie van kaliber werd bereikt. In dit artikel wordt geprobeerd om enig inzicht te verschaffen in een blijkbaar succesvolle economische sector.

Internationaal stelt de produktie van Nederlandse marihuana weinig voor. Het is zeker dat de Nederlandse cannabisproduktie minder dan drie procent bedraagt van die van traditionele produktielanden als Marokko en Libanon. Die brengen jaarlijks respectievelijk ongeveer 2.000 en 3.000 ton op de markt¹. Maar het is wel opzienbarend dat in Nederland, als jong produktieland, de inheemse produktie zo snel de helft van de binnenlandse markt heeft veroverd.

Het laatste decennium zijn de innovaties in de marihuana-produktie over elkaar heen getuimeld. Er is niet alleen sprake van een aanzienlijke verbetering van de kwaliteit, die ervoor gezorgd heeft dat de detailhandelsprijs in de loop der tijd is verdubbeld en thans hoger ligt dan de prijs voor de uitheemse marihuana. Ook de produktiviteit per vierkante meter is sterk gestegen. Met name bij de teelt 'binnenshuis', onder kunstlicht dus, is grote vooruitgang geboekt, waardoor tegenwoordig vijf à zes oogsten per jaar haalbaar zijn.

Echter, zowel de produktie van als de handel in marihuana (in hoeveelheden van meer dan 30 gram) worden door de Nederlandse wet als een misdrijf beschouwd. Daarom is onderzoek in de marihuana-sector niet eenvoudig. Het gedoogbeleid in Nederland maakt ondernemers in de sector hier echter wat minder kopschuw dan elders. Observatie is daarvoor in beginsel haalbaar.

Mijn inzicht in de sector is gebaseerd op talrijke gesprekken met kwekers en daarnaast op een eenvoudige anonieme enquête die ik in 1991 in 140-voud heb laten verspreiden (in Amsterdam, Rotterdam, Groningen, Den Haag en Eindhoven).

Van de 140 uitgezette enquêteformulieren kwamen er 66 terug. Zes daarvan bleken onbruikbaar, omdat de betreffende kwekers aangaven nooit marihuana verkocht te hebben.

In die zelfde tijd heeft ook de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) een onderzoek uitgevoerd in de marihuana-sector². Dit onderzoek levert op bepaalde punten afwijkende uitkomsten op. In dit artikel worden de resultaten van beide onderzoeken vergeleken.

Voor beide onderzoeken geldt uiteraard dat ze op geen enkele wijze representatief zijn voor alle ondernemers in de marihuana-sector. De gecombineerde inzichten van de onderzoeken geven wel een beeld van de eigenaardige sectorstructuur.

De produktie van marihuana

Marihuana kan op twee manieren worden gekweekt: binnen en buiten. Binnenteelt is minder riskant en in de loop der tijd zijn de technische mogelijkheden aanzienlijk toegenomen. Intensieve binnenteelt vereist echter hoge investeringen per vierkante meter en veel aandacht van de kweker bij de verzorging. De hoge kapitaal- en arbeidsintensiteit bemoeilijkt c.q. verhindert intensieve binnenteelt op grote schaal.

Buitenteelt is minder kapitaal- en arbeidsintensief, maar grote 'buitentuinen' zijn riskante ondernemingen. Uit de enquête blijkt dat buitentelers in de loop der tijd 42 maal hun planten zagen weggehaald, waarvan slechts zes keer door de politie. Het risico van de buitenteler heeft dan ook vooral te maken met struikrovers. Ontdekking van een buitentuin maakt zo'n plaats ongeschikt voor

toekomstig gebruik. Rovers blijken terug te komen. Een permanente bewaking van de planten tijdens de oogsttijd vermindert weliswaar de kans dat ze worden geroofd, maar verhoogt het risico dat er geweld aan te pas komt. Veel kwekers zijn niet bereid dat risico te nemen.

Uit veldwerk blijkt overigens dat ondernemers hun risico spreiden door op vele plekken kleine tuinen op te zetten. Het blijkt ook enigszins uit het enquêtemateriaal. De zestig ondernemers hebben gezamenlijk 103 produktieplaatsen. De 21 mensen die zich uitsluitend met buitenteelt bezighouden, hebben hun produktie verdeeld over 56 plaatsen. De enquêtes laten bovendien zien dat zulke deeltuinen soms tientallen kilometers van elkaar liggen. De versnippering van de produktie over een aantal lokaties lijkt een verstandige ondernemingsstrategie. Desalniettemin blijft buitenproduktie riskant en wordt riskanter naarmate het inzicht doorbreekt dat buitenmarihuana wat kwaliteit betreft niet onderdoet voor binnenproduktie.

Zowel uit mijn onderzoek als uit de rapportage van de CRI komt naar voren dat de Nederlandse marihuana-sector door 'binnenteelt' wordt gedomineerd. Maar daaruit volgt nog niet, zoals door de CRI wordt beweerd, dat de buitenteelt "commercieel onbelangrijk" is³. Al sinds het einde van de jaren tachtig is door aangepaste genetica de kwaliteit van de 'buitengewiet' alsook de opbrengst per plant hoog. Dit heeft niet alleen geleid tot een toenemend enthousiasme in de sfeer van zelfvoorziening; het heeft ook aanleiding gegeven tot een toenemende commercialisering van het buitenprodukt. Overigens laat de enquête zien dat er ook veel gemengde bedrijvigheid voorkomt.

Uit beide onderzoeken komt ook een uiterst kleinschalige produktie-structuur naar voren. Voor de overgrote meerderheid van de ondernemers blijft de jaarproduktie beperkt tot zo'n tien kilo. Natuurlijk bestaan er ook grote projecten. Ook de en-

1. M. Cesoni, Penser la drogue, penser les drogues, in: M. Shiray, M. Cesoni, V. Brackelaire, G. Fonseca (red.), *Les marchés interdits de la drogue*, Éditions Descartes, Parijs, 1992, blz. 95.

2. Zie *Recherche Informatiebulletin-CRI*, juli 1992, blz. 1-11 (Dienstgeheim).

3. CRI, op. cit., blz. 6.

quête liet zien dat, zowel binnen als buiten, produkties van meer dan 50 kilogram per jaar worden gerealiseerd (zie tabel 1).

Geografische spreiding

Uit de enquête blijkt dat in alle delen van het land marihuana wordt gekweekt; het accent valt echter op de drie westelijke provincies (zie tabel 2). Ongetwijfeld is het westen van Nederland de bakermat geweest voor de moderne marihuana-teelt. De redenen daarvoor zijn velerlei, maar een belangrijke factor is dat voor de commercialisering van de Nederlandse marihuana de 'hasj-koffieshop' van strategisch belang is geweest.

De 'koffieshop' was tot ver in de jaren tachtig voornamelijk een grootstedelijk verschijnsel. Uit de enquête komt naar voren dat het grootstedelijk milieu nog steeds een belangrijk produktiemilieu vormt voor de marihuana-sector: niet minder dan een derde van het aantal opgegeven locaties bevindt zich in steden met meer dan 500.000 inwoners. Behalve de relatieve anonimiteit die de grote stad nu eenmaal biedt, vormt ook het groeiende belang van de binnenteelt hiervoor een belangrijke verklaring.

De enquête verschaft op het gebied van de geografie van de marihuana een inzicht dat afwijkt van het CRI-onderzoek. In de CRI-rapportage wordt opgemerkt dat "hennep-teelt over het algemeen voorkomt in niet-stedelijke gebieden", terwijl de enquête juist wijst op grootstedelijke dominantie. Enigszins merkwaardig is bovendien dat in het onderzoek van de recherche geen aandacht wordt besteed aan het feit dat de pro-

Tabel 2. Aantal bennepwekerijen per provincie volgens twee onderzoeken

Provincie	CRI (n=54)	Jansen (n=60)
Groningen	1	4
Friesland	2	7
Drente	4	-
Overijssel	4	-
Gelderland	4	3
Flevoland	2	2
Noord-Holland	17	35
Zuid-Holland	10	5
Utrecht	3	6
Zeeland	1	1
Noord-Brabant	4	6
Limburg	2	2
Totaal	54	71

Tabel 1. Ondernemers in de marihuana-sector volgens twee onderzoeken

CRI-rapport (jaar 1991)		Enquête Jansen (jaar 1990)	
Totaal aantal telers	54	Totaal aantal telers	60
• buitenteelt	16	• buitenteelt	21
• binnenteelt	37	• binnenteelt	23
• gemengd	1	• gemengd	16
Buitenteelt:		Buitenteelt:	
< 50 planten	12	< 5 kg.	11
50-500 planten	2	5-50 kg	9
> 500 planten	2	> 50 kg	1
Binnenteelt:		Binnenteelt:	
< 50 planten	6	< 5 kg	14
50-500 planten	13	5-50 kg	7
> 500 planten	18	> 50 kg	2
Binnen- en buitenteelt:		Binnen- en buitenteelt:	
< 50 planten	0	< 5 kg	6
50-500 planten	1	5-50 kg	9
> 500 planten	0	> 50 kg	1

duktie veelal over verschillende plaatsen gespreid is. Dat komt ook in tabel 2 tot uitdrukking.

Distributie

De afzetstructuur stemt overeen met het kleinschalige karakter van de productie. Het belang van tussenhandelaars is betrekkelijk gering. In de enquête worden ze 27 maal als afzetmarkt genoemd. Belangrijker blijkt de directe levering aan koffieshops (41 maal genoemd), terwijl de marihuana-leveranties aan vrienden en kennissen het hoogst scoren (47 maal). Zes producenten blijken een eigen koffieshop te exploiteren.

Totale productieomvang

In tabel 1 wordt een vergelijking gemaakt tussen kilo's marihuana (gebaseerd op de enquête) en aantallen marihuana-planten (gebaseerd op het CRI-onderzoek). Voor zover het de buitenteelt betreft, komen de uitkomsten overeen. De door de CRI gehanteerde veronderstelling dat een gemiddelde buitenplant 100 gram marihuana oplevert, is realistisch.

Voor de binnenteelt geldt een ander verhaal. Hier is de opbrengst per plant sterk afhankelijk van de vraag of het de intensieve dan wel de extensieve binnenteelt betreft. De extensieve binnenteelt wordt gekenmerkt door grote tuinen, een relatief lage opbrengst per vierkante meter en, met 30 gram, een relatief hoge opbrengst per plant. Bij de intensieve binnenteelt heeft het gezien de produktietechniek weinig zin om van een opbrengst per plant uit te gaan. Aangezien oppervlakte de flesehals vormt, ligt het accent juist op

opbrengstvergroting per vierkante meter, of zelfs per lamp. De opbrengst per plant (9 á 15 gram) is hieraan ondergeschikt.

Volgens de CRI zou de totale Nederlandse productie zo'n 20 ton bedragen. Niemand kent uiteraard de preciese produktiehoeveelheid, maar op grond van een aantal veronderstellingen kom ik tot een schatting die eerder bij de 40 ton per jaar ligt. Mijn schatting van de Nederlandse marihuana-productie is gebaseerd op het inzicht (opgedaan in koffieshops) dat ongeveer de helft van de Nederlandse cannabis-consumptie door het inheemse produkt wordt gedekt. Op basis van eerdere berekeningen met betrekking tot de totale cannabis-consumptie in Nederland, kom ik vervolgens tot een totale produktie van rond 40 ton per jaar⁴.

Een mogelijke verklaring van het verschil is dat de CRI het verschijnsel van de kleine intensieve binnenteelt niet serieus genoeg neemt. Uit de specificatie die de CRI van de categorie 'binnenteelt' verschaft, kan worden afgeleid dat vooral de extensieve binnenteelt wordt belicht.

Innovatie en diffusie

Hoe is het mogelijk dat, in een tijdsbestek van minder dan 10 jaar, in het verborgene een zodanige produktiegroei kon worden gerealiseerd? De produktie van Nederlandse kwaliteitsmarihuana heeft zich in de eerste

4. Zie A.C.M. Jansen, *Cannabis in Amsterdam. Een geografie van hasjiesj en marihuana*, Coutinho, Muiderberg, 1989. In Hoofdstuk IV wordt, op basis van omzettingen in Amsterdamse koffieshops, de totale Nederlandse detailhandelsomzet geschat op ongeveer een miljard gulden per jaar.

helft van de jaren tachtig ontwikkeld dank zij een aantal (grootschalige) producenten, die ook hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de techniek.

Destijds was de kwaliteit van 'Nederwiet' al zeer redelijk. Maar omdat in de 'verboden goederen'-sector moeilijk reclame gemaakt kan worden, bleef dat inzicht beperkt tot de insiders. Dat werd anders na 1985, toen de media gewag maakten van de opzienbarende kwaliteitsontwikkelingen van het binnenlandse produkt. Dit zorgde voor een explosie van vraag en ondernemerschap.

Bovendien werden sinds ongeveer 1985 de technische moeilijkheden om lucratief, kleinschalig en betrekkelijk risicoloos een marihuana-productie op te zetten, overwonnen. Hierbij is het ontstaan van winkels voor 'gespecialiseerde tuindersbenodigdheden' in diverse grote steden van Nederland van essentieel belang geweest. De meeste van die winkels hebben als ware tuinbouwconsulenten gefungeerd. Enerzijds waren ze de vraagbaak voor de beginnende ondernemers; anderzijds functioneerden ze als doorgeefluik van in de praktijk gevonden produkt- en produktieverbeteringen. Aldus vormden ze een uniek incubatiemilieu van ondernemers in de moderne marihuana-sector⁵.

Beginnende ondernemers van na 1985 ondervonden weinig afzetproblemen. Integendeel. Het aantal kof-fieshops groeide in die tijd sterk: het verschijnsel breidde zich uit over het gehele land⁶. Dat verklaart wellicht de uitzonderlijke handelsstructuur die al uit de enquête naar voren kwam: de dominantie van de directe levering van de producenten aan de detailhandel.

Een belangrijke innovatie was het toenemende gebruik van klonen in plaats van zaden. Hierdoor ontstond de mogelijkheid om de produktiviteit per vierkante meter aanzienlijk te verhogen.

Omdat vrouwelijke marihuana-planten meer psycho-actieve substantie bevatten dan mannelijke, worden bij de produktie van marihuana uit zaad de mannelijke planten verwijderd. Wanneer men echter op basis van 'stekken' van de vrouwelijke plant marihuana teelt, verdubbelt in beginsel de produktiviteit per vierkante meter tuinoppervlak, niet alleen omdat er geen mannelijke planten meer

aanwezig zijn, maar ook omdat, bij afwezigheid van mannelijke planten, de vrouwelijke planten meer marihuana produceren. Het feit dat meer dan de helft van de geënquêteerden klonen gebruikt in plaats van zaden, illustreert de populariteit van deze innovatie.

Het Nederlandse beleid

De ontwikkeling van de sector is ook sterk beïnvloed door het Nederlandse cannabisbeleid. Vijfentwintig jaar geleden werd in Nederland nog gevangenisstraf geëist voor het bezit van enkele grammen cannabis. Inmiddels telt het land talrijke 'hasj-koffieshops', waar zonder veel problemen cannabis in kleinverpakking kan worden gekocht. In 25 jaar tijd verschoof de status van cannabis van een uitheems riskant roesmiddel naar een min of meer 'gedemocratiseerd genotmiddel'⁷.

Onder deze omstandigheden ontstond een sector met een extreem kleinschalige produktiestructuur en een hoge graad van zelfvoorziening. Strikt genomen is de produktie van meer dan 30 gram echter nog steeds een misdrijf. Vraagt deze nogal bizarre omstandigheid niet om een wetsverandering?

In een rapport gaf de Amerikaanse Drug Enforcement Agency (DEA) toe dat er in 1982 38% meer marihuana van Amerikaanse oorsprong werd geconfisqueerd dan de door die dienst geschatte totale produktie⁸. Het gevolg van dat inzicht was een opvoering van de opsporingsactiviteit ('Operation Green Merchant'), die uiteindelijk heeft geresulteerd in een ontzagwekkende hoop menselijke ellende en een verregaande criminalisering van de Amerikaanse marihuana-sector⁹. Onder het Nederlandse beleid daarentegen, waarin marihuana weliswaar een 'verboden goed' is, maar waarbij tegelijkertijd een lage vervolgingsprioriteit geldt, kon een relatief criminaliteitsvrije economische sector ontstaan, die 'verboden goederen' produceert.

Ik denk dat een verregaande beleidswijziging onverstandig is. Het is vragen om moeilijkheden, die er nu niet zijn. Daarbij denk ik dan niet eens zozeer aan de Europese lidstaten, die in grote meerderheid fervente tegenstanders zijn van een verdere normalisering van cannabis in Nederland. Hetzelfde lijkt het geval bij tra-

ditionele cannabisproducenten als Marokko, Libanon, Afghanistan en Pakistan. Juist door de illegale status van cannabis, vormt de produktie in die landen vaak een belangrijke bron van inkomsten van zowel producenten als overheidsdienaren. Het wordt bovendien steeds duidelijker dat marihuana, zoals andere drugs, door sommige staten als een middel wordt gezien om geopolitiek te bedrijven¹⁰.

Er is, met andere woorden, internationaal gezien geen politiek draagvlak te vinden voor progressieve Nederlandse experimenten. Het huidige beleid, dat neerkomt op de bestrijding van grootschalige 'excessen' en het gedogen van kleinschalige produkties, kan maar beter worden gehandhaafd.

A.C.M. Jansen

De auteur is als hoofddocent en onderzoeker verbonden aan het Economisch-Geografisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam.

5. De wijze waarop in dit artikel het geografische begrip 'incubatiemilieu' wordt gehanteerd, heb ik elders theoretisch verdedigd. Zie A.C.M. Jansen, "Incubatiemilieu": Analyse van een geografisch begrip, *Geografisch Tijdschrift*, 1981, nr. 4, blz. 306-315.

6. Zie A.C.M. Jansen, Hasj-koffieshops en ruimtelijke kwaliteit, *Geografie*, 1992, nr. 1, blz. 19-21.

7. De gebruikte terminologie is ontleend aan C. van Harten en R. Meijer, *De koffieshop. Hoe hasjies en marihuana ingeburgerd raakten*, *Elsevier*, nr. 9, 1990, blz. 12-17.

8. R. Warner, *Invisible hand. Inside the marijuana business*, Beech Tree Books, New York, 1986, blz. 30.

9. Een en ander wordt uitvoerig beargumenteerd in de studie van C.-H. de Choiseul-Praslin, *La drogue; une économie dynamisée par la répression*, Presses du CNRS, Parijs, 1991. Voor Nederland kan verwezen worden naar A.C.M. Jansen, *Cannabis in Amsterdam. Een geografie van hashish en marihuana*, Coutinho, Muiderberg, 1989, blz. 80-85, 140-157.

10. Zie onder andere A. Henman, R. Lewis en T. Malyon, *Big deal. The politics of the illicit drugs business*, Pluto Press, Londen, 1985; B. Weinberg, Is Syria's occupation army in Lebanon crushing the hashish trade? And why is Washington turning a blind eye?, *High Times*, maart 1993, blz. 45-49.